

in scènes waarin twee koppels elkaar te lijf gaan.

ERIC DE VOLDER: 'Het personage van Rein is een jonge vrouw. Ze staat alleen na het traject dat de oudere vrouwen hebben getrokken. Na alles wat ze gezien en meegemaakt heeft, slaagt ze er nog in om te zeggen dat de liefde goed, edel en heilig is. Dan botst het. Dat je met een gebroken stem toch nog de kracht hebt om zoiets te zeggen! In de moeilijkste, meest ontrenderende momenten kan de liefde misschien toch nog iets provoceren.'

Viewmaster-effect

Door het kleine aandeel van de tekst is de toeschouwer overgeleverd aan zijn zintuigen: wierook, duisternis, felle kleuren en groteske gebaren. De beelden laten zo'n sterke indruk na, dat de voorstelling zonder tekst waarschijnlijk ook nog overeind zou blijven. Het geheel is een complexe choreografie van individuele en collectieve bewegingen, met afwisselende momenten van rust en verstilling (wat ik hierboven ietwat oneerbiedwaardig het viewmaster-effect noemde). Die beeldtaal vergt veel van de kijker, omdat je voortdurend gedwongen wordt zelf keuzes te maken en scherp te stellen op de actie. Eén keer is dat een detail, een andere keer is dat een overzicht. De betekenis ligt dus in de handeling zelf en in haar ruimtelijke vormgeving.

ERIC DE VOLDER: 'Ik maak geen toneel opdat de mensen zouden afhaken of om iets speciaals te doen. De mensen moeten het kunnen geloven en begrijpen. Abstractie of pure schoonheid kunnen boeien, ook al zit er geen cinemaverhaaltje met een plot in. Ik wil het hen niet moeilijk maken, maar ik wil het publiek ook niet onderschatten. Wat de mensen dagelijks op tv zien is qua beeldcomplexiteit nog heel eenvoudig. Ik las ergens dat een mens met zeven dingen tegelijk kan bezig zijn. Als dat waar is, dan zou ik gans *De Damen* stap voor stap kunnen ontleden en op de belangrijke momenten zeven dingen selecteren en kijken of die ook aankomen. Ik denk dat je in de complexiteit van een beeldverhaal de toeschouwer kunt meepakken, ook al is dat niet gemakkelijk.'

Het maakt het er zeker niet gemakkelijker op wanneer de handeling sterk geritualiseerd is, want dat veronderstelt een confrontatie met de zinloosheid van de handeling en dat valt voor de gemiddelde toeschouwer altijd zwaar te verteren. Volgens de Nederlandse filosoof en sanskritist Frits Staal is het kenmerkend voor een rituele

uitvoering, dat ze in zichzelf besloten is en op zichzelf geconcentreerd: 'De uitvoerders gaan volkomen op in de juiste uitvoering van hun complexe taken. (...) Ritueel is dus in de eerste plaats handeling. Het is een handelen dat door nauwkeurig vastgestelde regels wordt bepaald. Het belangrijkste is wat je doet, niet wat je denkt, gelooft of zegt.¹ En verder preciseert hij: 'Stellen dat het ritueel omwille van zichzelf bestaat betekent stellen dat het zonder zin, functie, bedoeling of doel is, met andere woorden dat bedoeling of doel van het ritueel het ritueel zelf zijn. Hieruit volgt niet dat het geen waarde zou hebben, maar dat de waarde die het heeft intrinsiek is.'²

Staal is gebiologeerd door een theorie van het ritueel, een theorie over de oorsprong. Hierbij verbindt hij zelfs de syntaxis van de rituele handeling aan het ontstaan van taal. Dat betekent niet dat nutteloze rituelen geen heilzaam effect kunnen hebben. Het ritueel schept een band tussen deelnemers, het sterkt de solidariteit en het moreel van de gemeenschap en het vormt een schakel met de voorouders en de traditie. Hoewel die elementen niet de oorsprong van het ritueel verklaren, kunnen ze wel bijdragen tot een verklaring voor hun voortbestaan. Dat is het zelfstandige, 'gedecontextualiseerde' leven dat een culturele vorm gaat leiden in de loop van de geschiedenis. De functie van christelijke rituelen is bijvoorbeeld heel symbolisch geladen, voor wat de handelingen zelf en de perceptie van de geloofsgemeenschap betreft. Het is bekend dat het christendom in dat verband veel oudere, heidense gebruiken en rituelen heeft opgeslorpt en getransfigureerd.

In *De Damen* zie ik, in een zeldzame gelegenheid tot samensmelten van theorie en praktijk, op een vreemde wijze die twee aspecten van het ritueel ook samenkomen. De Volder 'pasticheert' de kale vorm van het ritueel als zinloze handeling en ontdoet het zo van elke extrinsieke betekenis. Door de vorm te kopiëren en niet de inhoud, heeft datgene wat wordt waargenomen alleen zin als ritueel op zich. Betekenisgeving in de receptie staat vrij natuurlijk. In een ander geval wordt de betekenis van het ritueel overgezet maar wordt de vorm en daarmee ipso facto de inhoud, opgeblazen tot groteske proporties.

Bijvoorbeeld in de scène waar een inwijdingsritueel plaatsvindt tussen een jongen en een meisje, dat de ontmaagding suggereert. Wie denkt aan de smetteloze, brave, katholieke inwijdingsrituelen zoals het doopsel en de communies, ziet hier nu de besmukte pornografische pervertering van haar essentie: de inwijding